

ועדת גורן

פרוטוקול

מישיבה מיום 21.1.2010**נוכחים:** חברי הועדה:

כב' השופט (בדימוס) אורי גורן, יו"ר הועדה

מר אביגדור קהלני

כב' השופט (בדימוס) ד"ר גבריאל קלינג

מר עוזי לוי

פרופ' יוסי תמיר

פרופ' ערן דולב

גב' אסתר דומיניסיני

משקיף מטעם משרד האוצר:

גב' ליאת ניקריטין

משקיף מטעם צה"ל:

מר יצחק פוקס

משקיף מטעם משהב"ט:

גב' נחמה פרלמן

מרכז הוועדה:

מר אביהו דיסטלמן

הופיעו בפני הוועדה:

מר אריה פינק - לשעבר ראש אגף השיקום

נוכחים נוספים:

מר קותי מור - ראש אגף שיקום נכים במשהב"ט

ד"ר עידו כץ - ראש היחידה לשירותים רפואיים

והרופא הראשי המוסמך

מר אלי סבן - ראש תחום רכב רפואי

מר צבי אשל - פונה מהציבור, לשעבר ראש תחום

רכב רפואי וסגן מנהל מחוז שיקום דן

מר אורי יבלונקה- עוזר דובר הוועדה

מר זאב גרינברג

גורמים נוספים

הופעתו של מר אריה פינק, לשעבר ראש אגף השיקום בפני חברי הוועדה

א. גורן, יו"ר : תודה רבה שבאת. אני הבנתי ממרכז הוועדה שהוא דיברת איתך בטלפון והסביר לך את הנושאים העיקריים שמטרידים אותנו, ואנחנו בטוחים שתוכל לעזור לנו בנושאים האלה. אני מציע שתיתן לנו סקירה, ואח"כ נשאל אותך שאלות. תודה רבה.

אריה פינק : אני רוצה להקדים ולומר, כי חוקי השיקום, חוק הנכים וחוק משפחות החיילים שנספו במערכה, נמנו בעבר עם החוקים הסוציאליים המתקדמים והליברליים ביותר, והשירותים אשר אורגנו עפ"י חוקים אלה, עמדו בהשוואה בכבוד, עם המתקדמות שבמדינות העולם המערבי. בבסיס החוקים האלה עמדו, לפי מיטב הכרתי, יסוד ערכי ויסוד קונספטואלי. היסוד הערכי היה החוב שהחברה חלה לאלה ששילמו מחיר כבד בפעילות על הגנתה; היסוד הקונספטואלי היה, שהשירותים וההטבות הניתנים לנפגעי צה"ל, צריכים לענות על צרכים אמיתיים, אך גם לבטא את הוכרת החברה וסולידריות החברה לאלה ששילמו, כאמור, מחיר בשליחותה. על כן, לא צריך להרחיב את הדיבור וידוע שעלותם של השירותים וההטבות, גבוהה במידה מאלה הניתנים לאוכלוסיות בעלות צרכים אובייקטיביים, בינינו. ההנחה היתה, כי לשירותי השיקום נודעת השפעה ישירה על מורל המערך הלוחם המבצעי של צה"ל, וכפועל יוצא מכך, מוטלת האחריות לביצוע החוקים על שר הבטחון, ותקציב השיקום הוא חלק אינטגרלי ולא מבוטל של תקציב הבטחון, זה נכון בעיניי כן, במדינה מאויימת החיה בסכנה של מלחמה מתמדת.

במרוצת השנים, אושרו תיקונים רבים לחוקים, חלקם

במטרה להתאימם למציאות כלכלית משתנה. חלקם האחר, הרחיבה את אוכלוסית הזכאים ומסגרת ההטבות הכספיות האחרות.

אחדים מהתיקונים, גרמו לטשטוש ואף לביטול של היסודות הערכיים והקונצפטואליים אותם הזכרתי, שעליהם מבוסס, לדעתי, הייחוד של אוכלוסית נפגעי צה"ל. ונראה לי, שלחוקי השיקום יש כיום יותר מאפיינים של חוקי פיצויים, מאשר שיקום.

בהתייחס לנושאים שהוועדה נתבקשה לדון בהם, הקדשתי מחשבה, ונעזרתי במלאי הניסיון שלי. ונראות לי אמות המידה הבאות, כמחוייבות המציאות:

א. אחריות שילוחית של המדינה; ב. הזיקה בין הזכאות לבין המורל של המערך המבצעי הלוחם; ג. מבחן התוצאה של השקעת האמצעים, מול רווחת הפרט ושילובו בחברה. המסקנות האפשריות המתבקשות מכך, כפי שנראות לי, הן: א. צמצום אוכלוסית הזכאים, בהקשר לאחריות השילוחית - נראה לי שהאוכלוסיות שלא עונות על אמות המידה שאותן הצגתי קודם, הם שב"ס, משרד החוץ ומשמר הכנסת. ב. הזכאות בשל גרימה או החמרה של מחלה – תחול רק על המשרתים במערך מבצעי לוחם. לדעתי לא ניתן ליצור אבחנה כזאת לגבי פציעות.

ג. מענק חד-פעמי – ינתן לנכים מדרגה עד 34%. הנושא של הרכב הרפואי, הוא נושא כבד. קודם כל הוא כבד מבחינה תקציבית, וכבד מבחינה רגשית בעיקר. הזכאות עפ"י הקריטריונים הרפואיים גרידא, נקבעה לראשונה ע"י ד"ר חיים שיבא, עפ"י בקשתו של בן גוריון, בשנת 1949. בזכאות נכללו רק משותקים וקטועי רגל מעל לברך. בגלל מגבלות התקציב ומגבלות מט"ח, בתקופה

ראשונה הוקצב רכב אחד לשני קטועי רגליים.
אנחנו חיים, אבל, היום, בשנת 2010 והזכאות הזאת הורחבה
כבר לפני שנים רבות, מעבר להגבלת ניידות בלבד והיא
נתפשת כיום, כזכות מוקנית. אחד מאותם ביטויי ההוקרה
לנכי צה"ל. ואם תרצו, סמל סטטוס של נכה צה"ל.
אנלוגיה אפשרית העולה על הדעת, בהקשר זה, היא רכב צמוד
לקציני שירות קבע, במסגרת תנאי השירות. לדעתי, לניסיון
לשנות סדרי בראשית בנושא זה, יגרום מהומה רבתי שסופה
ידוע מראש.

במינהל ציבורי, כמו בחיי מכלל, אין מנוס מפשרות בין
הצמידות לערכים לבין היעדים הניתנים להשגה.
ולבסוף, הערה: ציבור הנכים והמשפחות השכולות, יצא נשכר
במידה ולפחות חלק מהתקציב שייחסך, אם ייחסך, ינוצל
לאישור תקנים לכ"א מקצועי, עובדים סוציאליים, עובדי
רווחה ורופאים, דבר שבוודאי יביא להעלאת רמת השירות.
אלה דבריי.

א. גורן, יו"ר: תודה רבה. זה שזה יתקבל בציבור, או לא יתקבל, זה לא
מרתיע אותנו. זאת אומרת, אם מבחינת ההגיון שהרכב
הצמוד ראוי לסוגי נכויות מיוחדות, זה לא ירתיע אותנו
מלקבוע את זה, אם ככה ניווכח. זה לא בגלל שזה במשך
השנים כך נהגו. אם הממשלה תקבל את זה או לא תקבל, זה
עניין אחר. אבל מבחינתנו, אם אתה חושב שמבחינה ערכית
אין מקום וההטבה הזאת, של רכב רפואי, אלא לגבי סוג
מסויים של נכות, או לגבי אחוזים מסויימים של נכות, אך
הנושא פתוח.
אל תחשוב על הצד הציבורי. אנחנו וועדה ציבורית, אנחנו
הציבור.

אריה פינק: אני מנסה להעלות- אני הדגשתי את הנקודה הערכית

והנקודה הקונצפטואלית. יחד עם זאת, אני מנסה להשתמש בניסיוני, ולהיות מציאותי, לומר את דעתי. העניין הזה של ערכיות, לגבי הרכב, בהחלט אין לו שייכות ישירה.

נושא של רכב, לרכב רפואי פרופר, זכאים נכים מוגבלים בניידות. נקודה. אבל, אני זוכר שהיתה לי בעיה בין נציגי הנכות שהתווספו, היתה בעיה של קטועי ידיים, גפיים עליונות.

מישהו אמר, שאין בעית ניידות לנכות כזאת, ומה שאדם קטוע יד לא יכול להשתמש בתחבורה ציבורית, כי אם הוא נוסף באוטובוס ומחזיק בתיק יד, ונוסע לעבודה או למקום לימודים, אין לו יד שניה להיאחז בה. ומישהו, חכם אמר שאת הבעיה הזאת ניתן לפתור בקלות, אפשר לקנות תיק יד שתולים אותו על הכתף.

אבל אני מקבל את זה, לא כאנקדוטה, אלא כדי להקדיש שבעירייה על זה, הדבר הורחב ללא התייחסות לצורך רפואי פרופר. אם אנחנו רוצים להיצמד או ללמוד גם מאחרים, הצורך הרפואי הם מוגבלי ניידות. כלומר בעיה נכות לוקומוטורית. אבל כפי שאמרתי, העניין הזה לא נתפש יותר כרכב ברפואי.

אמנם מופיע בתקציב סעיף רכב רפואי, אבל זה סעיף בתקציב.

אני מצאתי לנכון להגיד את דעתי, כמובן שהוועדה חופשית להמליץ את המלצותיה.

מתוך ניסיון שלי, של 38 שנים, אני לא רואה שזה נעשה, שאיזשהו שר בטחון, יהיה מי שיהיה, יוכל להתמודד איתה.

אביגדור קהלני: קודם כל, ברוך הבא לאורים והתומים. אחריו התחלפו בתדירות גדולה, לא הספיקו להשפיע.

שתי שאלות: לא התייחסת לנושא של השכול בכלל. אתה היית רא"ג שעסק גם בנושא הזה, והסוגיה הזו עומדת גם בפתח הוועדה. קצת זווית ראייה שלך. הבנתי את הזווית ראייה לגבי שב"ס, משרד החוץ ומשמר הכנסת. האם הנושא של התקציב הועלה לאין ארוך בתהליך של זמן. האם העניין התקציבי צריך לעמוד בפנינו, או רק העניין הערכי לפי שיקולך. האם בראיה לאומית, כשאתה מסתכל על הדברים- הלא זה היה פעם 3% וזה עלה, והגיע ל-9%. האם בפני הוועדה, לפי דעתך, צריך להיות רק העניין הערכי, או נושא תקציבי לאומי צריך גם כן להיות פרמטר שאנחנו צריכים לשקול אותו?

אריה פינק: אני לא חושב שאפשר להתעלם לחלוטין מההיבט התקציבי. גם אם אנחנו עושים – ואני כך סיכמתי את דבריי, אמרתי שאפשר לדבר על נושאים ערכיים, אבל מוכרחים למצוא פשרה בין היצמדות לערכים וליעדים הניתנים להשגה. יחד עם זאת, אני לא חושב שההיבט התקציבי כפי שאני הבנתי את החלטת הממשלה בכתב המינוי של הוועדה, ההיבט התקציבי הוא לא ההיבט הדומיננטי. בעיניי ההיבט הערכי והקונצפטואלי, כלומר באיזה מידה מה שהמדינה מקציבה ומשקיעה באוכלוסיה של נכי צה"ל ומשפחות שכולות, יש לו זיקה למורל הכוח הלוחם המבצעי, והשפעה ישירה לאיכות החברה. אם מדברים ספציפית על נכה, בעיניי מטרת השיקום היא לשלב את הנכה בחברה, ולא לתת לו הטבות כספיות. זה אי-בי של שיקום.

אני לא התייחסתי למשפחות שכולות, כי לא הבנתי מההחלטה ומכתב המינוי, שמעלים על הדעת צמצומים

והטבות למשפחות. הערתי לגבי אופי של חוקים, שהם היום יותר חוקי פיצויים, מתייחסת גם למשפחות שכולות. בזמנו, כך לפחות לפי תפישתי, במשפחות השכולות ההטבות לא מיועדות להוות כיסוי. אין שיעור לכיסויי על אובדן חיים; אין שיעור לכיסוי על אב או על אח או על בעל. היו יעדים ברורים והוראות החוקים, שהתייחסו להורים שכולים, לאלמנות וליתומים. זה היה יעד. כשאמרתי שהתיקונים שאושרו לחוקים, טשטשו את הבסיס הערכי והייחודי, אני מתייחס גם לחוק המשפחות השכולות. פרופ' יוסי תמיר: אני בהחלט מקבל את הגישה, שאני חושב שהיא עוד לא הושמעה בפנינו בצורה כל כך ברורה, של יצירת הזיקה הזאת בין רמת המורל של הכוח הלוחם, כמו שאתה קורא לו, לבין הנושא שעומד בפנינו כאן. ואני בהחלט רואה את הקשר הזה ובהחלט מבין גם, שאם אכן מרחיבים את היקפי הזכאות לגופים שאינם נכללים עפ"י דעתך בהקשר הזה, אז זה יכול אפילו לפגוע במורל של אותו כוח לוחם, כי הוא לא מרגיש את הייחודיות שיש לו מבחינת השיקום וההכרה של החברה בנושאים האלה.

אבל נדמה לי שאתה אמרת באותה נשימה, שאין לעשות אבחנה בין פציעות. האם לפי דעתך, כשמדברים למשל ולא רק חייל בחובה, חייל בקבע שנפגע כשהוא היה בקבע, לאו דווקא במסגרת של השירות עצמו וכו', האם יש לך איזושהי עמדה לגבי, בכל זאת, הגורמים לסוגי פציעות שונות של חיילים בחובה ששוב, אולי גם כן מבחינת אותו נימוק של פגיעה במורל, לא צריכים בעצם להיכלל בתוך היקף הזכאות שאנחנו דנים בו?

אריה פינק: אני הקדשתי לזה מחשבה ובמסקנות שנראות לי, התייחסתי רק למחלות ולא פציעות. מכיוון שנראה לי שניסיון ליצור פה

אבחנה, יהיה בעייתי מבחינת הגדרות וניסוח. מהיום שהוכרה פציעה, לא רק בזמן השירות אלא בזמן חופשה מאושרת, שהוכרה כחלק אינטגרלי של אחרות, נראה לי שכל פציעה אחרת שקורית בזמן השירות, קשה יהיה להוציא אותה ולהסביר אותה שלא חלה עליה האחריות.

מה שלא כך לגבי מחלות. מחלות, ברור לי שהמחלה והמסגרת הזו הורחבה והיא לא עונה לאמות המידה עליהם דיברתי. אני רוצה להמשיך סביב אותן שתי נקודות.

עוזי לוי:

ראשית, אני רוצה לחזור לאוכלוסיות הזכאיות. אם אתה עושה אבחנה בין שב"ס, משמר הכנסת – אני מנסה להבין את ההגיון, פשוט. במה שונה המשטרה בעניין הזה, ומדוע את המשטרה כן להכליל ושוטר כן ואיש שב"ס לא? אני מנסה להבין את ההגיון שמאחורי זה.

הדבר השני, אמרת שהחמרה ו/או מחלות, לגבי המערך הלוחם בלבד. כלומר, לפי ההגיון הזה, אם שני חיילים פורשי הצבא, אנשי צבא קבע, שניהם חולים בסכרת, לשניהם אין קשר בין המחלה לבין השירות, נניח. אז לאחד כן יגיע ולשני לא?

הלא נקבעה חזקה ופסיקה עניפה לגבי מחלות

אריה פינק:

קונסטיטוציונליות לא מעטות, שכל מה שקורה בזמן השירות, לפחות נגרם או לפחות הוחמר ע"י השירות. זו החזקה שנקבעה בפסיקה.

לכן, אני לא אומר שאדם שחלה בזמן השירות והוכר כי הדבר נגרם או הוחמר בזמן השירות, לא צריך לקבל הכרה באיזושהי מסגרת, אבל לא במסגרת של אגפי השיקום של משהב"ט.

א. גורן, יו"ר: ובקשר למשטרה, הוא שאל?

אריה פינק: המשטרה, בעיניי, זה חלק של כוחות הבטחון. לא כך נראה לי

משמר הכנסת ושב"ס.

פרופ' ערן דולב: קודם כל תודה.

אני מבקש את התייחסותך לשתי נקודות. 1. אתה נתת פה כותרת, שבעיניי היא מאוד מהותית והייתי רוצה שתפרט יותר.

אמרת ש- אני מצטט – "כיום יש יותר מאפיינים של חוקי פיצויים, מאשר נושא השיקום" זה חשוב מאוד, משום שהטענה הזאת עולה מכל מיני מקומות. זאת אומרת, מי שמתלונן, לא מתלונן שהוא לא מקבל פיצוי, אבל פחות מדי דגש על שיקום, וזה בעיניי דבר חשוב. הנושא השני שהייתי מבקש, בנושא מחלות: נושא מחלות נפש/ היפגעות נפשית במהלך השירות?

אריה פינק:

עניין של מאפייני פיצויים, הכוונה היא שמבחינת ניצול התקציב - כך אני מעריך. אני מרוחק ממערכת שנים רבות – האמצעים התקציביים הגדולים ביותר, מוצאים כהטבה כספית.. ואין מספיק השקעה בתהליך של שיקום מקצועי. זה, בין היתר, נובע מכך בעוד שהרחבה, אין כמעט הגבלה על מתן הטבות כספיות, יש הגבלה רצינית על מסגרות כ"א מקצועיים, שאינם מאפשרות להתמודד עם העומס. ולכן, בלית ברירה, כך אני מבין את בעיות הניהול של שני האגפים האלה – הם שני אגפים היום, בזמני היה אחד – נובעות בעיקר מכך. בעיקר מעומס שמוטל עליהם. לכן, חשבתי שאפשר לצמצם את הטיפול בקבוצות נכים יותר קלים, זאת אומרת הצעתי מענק חד-פעמי לנכים עד 34%, כיוון ש-35% זה כבר נכות משולבת, מורכבת מכמה פגימות. לגבי מחלות נפש, זו שאלה מורכבת ורחבה מאוד. אין, דומני, על כך וויכוח, שמצבים נפשיים הקשורים בטרומה או במצבי טראומה פוסט טראומטיק סטרס דיסאורדר, יש להם

אותה זיקה לאחריות שילוחית ולמה שקורה במערך הלוחם המבצעי, ולכן בדין אנשים האלה מוכרים נכים. יש, כמובן, סקאלה שלמה של מצבים נפשיים שמוכרים היום, שזוהי בעיה רפואית שאני בשלב זה, לא רוצה לקחת על עצמי. אני חושב שאין לי מספיק מומחיות בתחום הזה, כדי להתבטא ולומר.

ד"ר גבריאל קלינג: שאלה אחת בקשר לקשר בין השיקום לבין הפן הכספי. האם העובדה שנכה (אני מדבר על נכה שמקבל קצבה ולא ... עד 19% היום), נכה שמקבל קצבה, האם זה איננו איזשהו היעדר תמריץ או תמריץ שלילי שלא להשתקם? אריה פינק: עפ"י הספר, ההגדרה של שיקום היא הבאת אדם לתפקוד המיטבי שהוא לו מסוגל במצב נתון, מבחינה אישית, משפחתית, מקצועית וחברתית, וניתוקו מהמערכת המשקמת. זו ההגדרה של היעד השיקומי. מזה יוצא, שאדם שמקבל תמיכה קבועה, כמובן שזה עלול או עשוי בנקודת מבט של מי, לפעול כאנטי-תיזה לשיקום. אבל זה אמור לגבי אנשים שמקבלים הבטחת קיום מלאה. זאת אומרת, יש חלק של הקצבה או של התגמול מוכר, כך לפחות הבנתי את היסודות. התגמול הבסיסי ניתן לכיסוי הוצאות המיוחדות שיש לאדם, שקשורות בנכותו, לא בהכרח להבטחת קיומו.

אסתר דומיניסיני: אנחנו עוד מכירים שנים רבות, כשהייתי מגיעה לאגף השיקום, ללכת לראש אגף השיקום מהמשטרה. אני רוצה לשאול שאלה שונה קצת. אתה יודע בוודאי, שהיום נפגעי פעולות איבה מטופלים בביטוח הלאומי, אבל הם מקבלים בדיוק את אותן זכויות כמו נכי צה"ל. עכשיו, אני רוצה להפוך את הנוסחה ולשאול שאלה מסוג אחר.

אנחנו שמענו בשבוע שעבר את פרופ' אסא כשר, שאמר :
מערכת הוליסטית, צריך לטפל בה כמערכת הוליסטית. כולם
משרתים בצבא, אחד הוא תומך לחימה, אחד לוחם וכיוצא
בזה, לא צריך להפלות בין דם לדם, בין אדם לאדם – פחות
או יותר, מין תפישה מהסוג הזה.

ואז אני אשאל אותך שאלה כזו: יש אגף השיקום, באופן
תיאורטי יכול אגף השיקום להמשיך לטפל בכל האוכלוסיות,
גם בתומכי הלחימה, גם בגיובניקים אחרים, של הקריה, אבל
שהזכויות שלהם תהיינה שונות. זאת אומרת, המסגרת תהיה
מסגרת שיוך מסויימת, אבל המענקים עם הזכויות, תהיינה
נגזרות, בדיוק כמו בהיפוך שקיים, שאגף השיקום לא מטפל
בנפגעי איבה, אבל הם מקבלים את אותן זכויות בביטוח
הלאומי.

עכשיו, אם הייתי יוצרת את הפרדיגמה, שבעצם יראו אותם
חלק כנפגעי עבודה באגף השיקום. איך נראה לך פתרון
מהסוג הזה? (מתוך סקרנות).

אריה פינק: אני קודם רוצה להפוך את הפרדיגמה ולהגיד לך שבעקרון
אפשר, אם לא נצמד ליסוד הערכי ולניתוק של נפגעי צה"ל,
אפשר להוציא את כל אגפי השיקום ממסגרת משהב"ט בכלל.

כי זה שירות מיוחד, יוצא דופן בעצם, במשהב"ט.
הוא נמצא, לפי הכרתי, בתוך משהב"ט, רק מכיוון ששר
הבטחון – וזו מדיניות של כל שרי הבטחון שאני הכרתי –
הוא רואה את עצמו אחראי למה שקורה לחייל ולמשפחתו,
עקב השירות.

אחרת, אפשר להוציא. היתה גם פניה, רצו להכניס גם את
נפגעי פעולות איבה למשהב"ט.

עכשיו, לשאלתך, ליצור אבחנה כזאת, להשאיר את הכל
בטיפול אגפי השיקום, לעשות שני סוגי הטבות, שני סוגים של

טיפולים, זה לא נראה לי שאפשר לחיות עם זה בכפיפה אחת, בעבודה יומיומית. פשוט לא נראה לי.

לכן, לדעתי, אין מנוס אם רוצים בכל זאת לחזור, לכוונה הבסיסית והכוונה הבסיסית היתה, לטפל בנפגעי צבא, אז צריך לצמצם את היקף האוכלוסיות, שאין להם זיקה ישירה.

א. גורן, יו"ר: אולי צריך לעשות הפוך, ולהעביר את הכל למוסד לביטוח לאומי?

אריה פינק: אפשר. אמרתי, אפשר להעביר, אבל אני לא מציע את זה. אני לא חושב. אני לא פרשן מדיני או פוליטי, אבל במציאות שאנחנו חיים בה 62 שנה של הפסקות בין מלחמות, אני לא חושב שזה מעשי לדבר על זה.

הסעד הזה של שירות מיוחד לנפגעי מערכת הבטחון, ישאר על כנו כל עוד אנחנו חיים במציאות כזאת.

א. גורן, יו"ר: אני מאוד מודה לך, והועלת לנו מאוד, ונתחשב בדבריך בזמן כתיבת המסקנות שלנו. כל הכבוד.

(תום הופעתו של מר אריה פינק בפני הוועדה)